

J o u r n a a l 52

Winterbild, Max Beckmann, 1930

Inhoud tweeënvijftigste aflevering:

Play Van Abbe deel 3: de principes van verzamelen - het verzamelen van principes

Bibliotheek: kenniscentrum | Dutch Design: bedriegers bedrogen

Mea Vulva: normen en waarden | Het favoriete kunstwerk van...

Musomanie | Kroniek van een kunstminnaar: bitches | De cicerone: interactief

In het Oog | Tentoonstellingsagenda | Vriendenactiviteiten

De Rode Draad

Wat te verzamelen?

Een museum is een verzamelplaats. Als het dat alleen maar was, zou het juister zijn van een depot of archief te spreken. Maar het Van Abbemuseum is duidelijk veel meer dan dat. Wie hieraan mocht twijfelen, doet er goed aan ook en vooral de komende tentoonstelling Play Van Abbe, deel 3 te gaan bekijken. Daar worden belangrijke vragen aan de orde gesteld: wat te verzamelen en wat uit te sluiten? De opening vindt plaats op 25 september en Liesbeth Schreuder schrijft er een behartenswaardige inleiding bij. Verderop in dit Journaal onthult zij haar favoriete kunstwerk, dat zo illustratief onze voorpagina siert.

Piet van Bragt laat vanuit de bibliotheek weten, dat "digitalisering de bibliotheek zo groot als de wereld maakt". Leo Ulrich legt de relatie bloot tussen het Van Abbemuseum en de Dutch Design Week. En Leo Steinhauzer wijdt een beschouwing aan normen en waarden aan de hand van een kunstenaarsprotest. Bovendien vervolgt hij in Kroniek zijn visie op Vrouwenkunst. Harry de Kok hield het Oog in de gaten en gaf er een glasheldere indruk van weer. De Musomanie ontbreekt niet zomin als de persoonlijke ontboezeming van een van onze cicero's. Wij wensen al onze Vrienden veel leesgenoegen.

Nick van Broekhoven, eindredacteur.

Play Van Abbe, deel 3: opening 25 september

De principes van verzamelen - het verzamelen van principes

In het derde deel van het Play Van Abbe-project rondom de collectie en het doel van het museum, staat het verzamelen centraal. Hoe bouwt een museum zijn collectie op en wat is de betekenis van dit archief van visuele culturele herinneringen? Dit keer wordt er niet gekeken naar wie de verzameling opbouwt, maar meer volgens welke principes men verzamelt en hoe dat in de loop van de tijd kan veranderen.

In het redelijk stabiele Westen is het interessant om te kijken naar de verschillen tussen het verzamelen van vroeger en nu. De manier waarop we naar het verleden kijken, is in sterke mate bepaald door de historische Canons. De westerse kunstgeschiedenis is op een Canon gebaseerd en neutraal kijken naar het verleden is daardoor lastig. Hoe zit dat met de verzameling in de toekomst? Wat wordt gekozen en wat wordt uitgesloten? Meer specifiek onderzoeken de curatoren Galit Eilat, Christiane Berndes en Diana Franssen of het mogelijk is om op een nog bewustere manier kunst te verzamelen, door te zoeken naar kunst met betekenisvolle of politieke momenten.

CAMP: het ontstaan van een collectie

Maar wat als je in een land woont waar door oorlog en bezetting

nauwelijks herinneringen zijn op te slaan? Wat betekent dat voor de identiteit? Het zijn diepreikende vragen, die misschien niet helemaal beantwoord kunnen worden in een enkele tentoonstelling. Toch zal het project CAMP en de Interruptie: Picasso naar Ramallah hier wellicht een opening kunnen bieden. Curator van deze projecten Remco de Blaaij licht toe:

"In het project CAMP onderzoekt Jack Persekian, een Palestijnse curator, de mogelijkheid van het oprichten van een museum voor hedendaagse Palestijnse kunst. Als stichter van de Al-Ma'Mal Foundation for Contemporary Art en galeriehoudster in Oost-Jeruzalem is hij al geruime tijd bezig met het stimuleren van het kunstklimaat in de oude stad. Hij organiseerde onder andere residenties; door diverse kunstenaars naar Jeruzalem te halen en hun werk te

laten beïnvloeden door de directe omgeving, ontwikkelde hij een netwerk met enthousiaste kunstenaars. Sommige kunstenaars gingen werk schenken aan de stichting, waardoor op een natuurlijke manier een collectie ontstond. Na verloop van tijd is hij verder gaan nadenken over wat deze collectie kan betekenen en is daarna bewust gaan zoeken naar mogelijkheden om een Contemporary Art Museum Palestine (CAMP) op te richten. In de huidige tijd is het volstrekt onmogelijk om zo'n museum op te richten, omdat Palestina als staat niet is erkend. Er bestaat geen officieel juridisch kader en een ruimte huren of kopen is erg moeilijk in het bezette gebied. Persekian heeft daarom aansluiting gezocht in het buitenland en hij laat de collectie in een soort kampement rondreizen. Pas als officiële status is bereikt, kan het museum worden gesticht. Voor het Van Abbemuseum is dit project een heel goed instrument om binnen Play Van Abbe, deel 3 te kijken naar het ontstaan van een collectie en het specifieke culturele klimaat en de beperkingen daarvan waarbinnen dat gebeurt. De collectie bestaat uit ongeveer 30 kunstenaars en iets meer werken. Er zitten prachtige werken bij, bijvoorbeeld drie foto's van Zeyad Dajani van een nooit afgebouwd paleis op voormalig Jordaans grondgebied." >>

Zeyad Dajani, King Hussein's Palace, East Jerusalem, Palace, 2003. Uit de collectie van Contemporary Art Museum Palestine (CAMP). Courtesy of the artist.

Zeyad Dajani, King Hussein's Palace, East Jerusalem, window, 2003. Uit de collectie van Contemporary Art Museum Palestine (CAMP). Courtesy of the artist.

Picasso naar Ramallah

"In Play 3 laten we een kleine selectie zien van werk, dat digitaal wordt opgestuurd en door ons opnieuw gemaakt. Daarnaast tonen we een film met een interview van Jack Persekian. Uiteindelijk is het de bedoeling dat we de collectie tijdelijk overnemen, omdat wij wel de infrastructuur hebben om de collectie te beheren. Totdat de officiële status dus is bereikt. Binnen deze problematiek tonen we in de Interruptie de film *Picasso naar Ramallah*. We kregen het verzoek van een groep studenten van de kunstacademie voor een bruikleen van een Picasso. Van het verloop hiervan maken we een film. Normaal gesproken zouden we het werk via Israël binnen twintig minuten naar Palestijns grondgebied kunnen vervoeren. Maar we komen nu ook weer allerlei praktische problemen tegen door het gebrek aan status. Israël wil alle bewegingen die er in

het bezette gebied plaatsvinden, kunnen beheersen onder de noemer van veiligheid. Ramallah is een levendige stad. De bewoners leunen niet achterover in hun beperkingen, maar maken er iets van. Net als de studenten van de academie. Als zij dan door bewegingsvrijheid en financiële beperkingen niet naar Picasso kunnen reizen, waarom komt Picasso dan niet naar ons?"

Opening op 25 september

De tentoonstelling Play Van Abbe, deel 3 wordt op 25 september¹ geopend en de Interruptie zal later in het programma te zien zijn. Tijdens de opening zal worden gesproken door Kader Abdolah en Charles Esche.

Liesbeth Schreuder

De uitnodiging voor Play Van Abbe, deel 3

De bibliotheek als kenniscentrum

Het liefst betreed ik het Van Abbemuseum via de oude hoofdingang: het contrast tussen de architectuur van Kropholler en de bibliotheekarchitectuur van Maarten van Severen is prachtig. Door de glazen wand verschijnt de bibliotheek als een veelkleurig glanzend sieraad. Is er een mooier welkomstgeschenk mogelijk bij het bezoek aan een in vele opzichten inspirerend gebouw? De bibliotheek van het Van Abbemuseum heeft een interessante geschiedenis. In de loop der jaren is zij uitgegroeid van een boekenkast op de kamer van directeur Wouter Visser (directeur van 1936 - 1942) tot het imponerende kenniscentrum van nu. Deze geschiedenis van de bibliotheek is beschreven door Diana Franssen¹, en kunt u ook lezen op de website van het museum: bibliotheek online.¹

Een bibliotheek is traditioneel een verlengstuk van ons geheugen. Maar de moderne bibliotheek heeft meer te bieden. Het is een kenniscentrum, ruimte voor ontmoetingen met gelijkgezinden of dissidenten. De bibliotheek is een plek voor onderzoek, voor verwondering, voor het creëren van nieuwe ideeën. Onze bibliotheek toont ook hoe kunstenaars in hun werk met het woord en het boek bezig zijn. De vele bibliotheektentoonstellingen zijn daar een uitstekend voorbeeld van. De bibliotheek kan een katalysator zijn in het innovatieve beleid van het museum. Dat dat erkend wordt, blijkt uit de nominatie van het Van Abbemuseum voor de AICA oorkonde 2010. Iemand vroeg eens wat het verschil tussen ons en andere levende wezens is. Een van de antwoorden was religie, want wij zijn de enigen van de levenden die nadenken over de rol die wij spelen in het universum. Wij verwonderen ons over de verschijnselen waarmee we geconfronteerd worden. Deze verwondering is de basis voor wetenschap, voor de wil tot verandering, verbetering; wat ook al weer zo'n typisch menselijk kenmerk is. Bij dit proces is kennisvermeerdering onontkoombaar. De uitbreiding van ons geheugen ondersteunt dit en dus is een instituut als bibliotheek cruciaal in deze ontwikkeling.

Digitalisering

De bibliotheek maakt nu een ontwikkeling door van een traditioneel naar een digitaal kenniscentrum. Dat heeft voor- en nadelen. Een van de grote voordelen is dat de bibliotheek niet meer een aan een plaats gebonden kenniscentrum is, maar dat ze haar bereik online verder kan uitstrekken. Digitalisering maakt de bibliotheek zo groot als de wereld. Het Van Abbemuseum besteedt nu veel energie aan deze digitalisering. De website van het museum is enorm uitgebreid en bijna uniek in de museale wereld. De collectie van het museum is zichtbaar, tentoonstellingen zijn gedocumenteerd en via zaaloverzichten visueel aanschouwelijk gemaakt. De boekencollectie en andere vormen van archivering zijn online te openen. De koppeling van boeken, afbeeldingen, tijdschriften via Google naar ander informatiebereik neemt steeds intensere vormen aan. In het najaar wordt de nieuwe website van de bibliotheek online en ligt het museum en de hele bibliotheek met al hun vertakkingen open voor de bezoekers en belangstellenden. De

bibliothecaris, Willem Smit, is de man die samen met zijn medewerkers leiding geeft aan deze nieuwe ontwikkelingen.

Wat betreft de mogelijke nadelen is het eerlijk om ook andere geluiden te laten horen. In het Parool van dinsdag 27 juli 2010 verscheen een artikel van de Amerikaanse publicist Nicolas Carr. Hij betoogt daarin dat het internet een dermate andere wijze van informatieverwerking is, dat zelfs oude neurologische functies veranderen. Lezen blijkt voor velen een probleem te worden. Teksten worden snel visueel gescand, we lezen ze niet, we kijken. Hij betoogt dat ons kortetermijngeheugen zodanig wordt overvoerd met informatie, dat wij steeds minder opslaan in ons langetermijngeheugen. Hij noemt het internet het medium van vergeetachtigheid. 'We voelen ons slimmer, we zijn het niet'. We zullen zien!

Piet van Bragt

Willem Smit in de bibliotheek

¹ Vrienden ontvangen tijdens de opening bij de infobalie op vertoon van hun vriendenpas een gratis consumptiebon.

¹ Diana Franssen in: R.Koot, M.Nijhoff, S. Scheltjens (eds), *Kunstbibliotheken in Nederland. Tien korte schetsen*, Leiden 2007, pp. 98 - 111

'Bedriegers bedrogen'

Provocerend thema sluit naadloos aan op Van Abbe's deelname aan Dutch Design Week

'Tricksters tricked'; ofwel 'bedriegers bedrogen'. Onder deze titel haakt het Van Abbemuseum in op de Dutch Design Week, om er vervolgens een enkele maanden durende manifestatie van te maken. Het project neemt identiteit als onderwerp en gebruikt design als metafoor om 'verborgen verleiders' aan de kaak te stellen. Want worden wij er niet allemaal ingeluisd? Is alles wel zoals het is?

Volgens tentoonstellingsmakers Hadas Zemer en Freek Lomme, beiden gastcurator van het Van Abbemuseum, zegt de titel iets over de dualiteit in design. "Bij een ontwerp maak je aan de ene kant een sterke uitvergroting van wat je wilt communiceren. Maar tegelijkertijd laat je iets weg, namelijk de 'rafelrandjes' die afbreuk doen aan je verhaal. Met dit project willen we onderzoeken wat design ons wil opdringen."

De aansluiting op de Dutch Design Week roept de vraag op hoe het Van Abbemuseum zich tot design verhoudt. Design is weliswaar een artistieke uiting, maar toch weer anders dan kunst. Als we dit in het museum toelaten, moet het wel passen binnen het avant-gardistische beleid. De projectbegeleiders willen dit bereiken door ontwerpgroepen uit te nodigen die heel autonoom hun ideeën uitvoeren en in de kunstcontext opereren. Dat kan dus spannend worden.

Vier niveaus

Bij dualiteit gaat het ook over identiteit. Wat wil je voor welke doelgroep communiceren? Zemer en Lomme willen dat in hun project op vier niveaus bespreken:

'Ik'. Hoe ben ik zelf? Hoe sta ik in de wereld? Hoe positioneer ik mij? 'De stad'. Eindhoven als Design Capital; als Brainport. Dat zijn profielen, mooie verhalen naar buiten. Maar de dynamiek eronder zit bij de bewoners. Dat wringt.

'Het land'. Taal, religie, geografische grenzen. Koeien en molens als symbool. Wat betekent dat nog? Is er nog wel sprake van een eigen identiteit?

'Het museum'. Ook hier: hoe profileert het Van Abbemuseum zich? Wat is kenmerkend. De collectie? Nieuwe wegen die we inslaan?

Refererend aan dit laatste, belicht dit project deze vier onderwerpen vanuit twee invalshoeken: met het tonen van werken uit de collectie en met het uitnodigen van ontwerpers/kunstenaars die zich op een sterke en uitgesproken manier in dit onderwerp

hebben vastgebeten. Zo zal bij het hoofdstuk 'ik' als collectiewerk de virtuele tekenfilmfiguur *AnnLee* weer opduiken. Zij figureerde destijds bij de openingstentoonstelling van de Nieuwbouw. De kunstenaars Huyghe en Parreno kochten de eigendomsrechten en gaven haar een naam en daarmee een eigen identiteit en persoonlijkheid.

In 'de stad' doet het collectief *Traces of autism* een alternatief onderzoek naar de publieke ruimte. Via zo veel mogelijk rechte lijnen door de stad registreren ze allerlei zaken die met de stedelijke omgeving te maken hebben. Zo kijken ze aan de ene kant naar plaatsen die de overheid of het bedrijfsleven controleren en aan de andere kant naar vrije ruimtes die mensen zelf creëren of in bezit nemen.

Het project *'Tricksters tricked'* opent tegelijkertijd met de Dutch Design Week (23 t/m 31 oktober) en duurt tot begin februari 2011. Plaats van handeling is de toren van het Van Abbemuseum, inclusief de ruimtes en het trappenhuis daar omheen. Op elke verdieping in de toren is iets te doen. Zo is de tentoonstelling op zichzelf al een 'land' in het museum en vormt het een eigen identiteit.

Leo Ulrich

Een van de verschijningsvormen van *AnnLee*, de tekenfilmfiguur die een eigen identiteit kreeg. Richard Phillips, *AnnLee*, 2002

Mea Vulva / Mooi Kut

Normen en waarden: een kunstenaarsprotest tegen het 'designerskutje'

In de eerste aflevering van het project 'Seks is Meer' (i.s.m. GGzE) waren in de kelder van het Van Abbemuseum korte tijd twee werken te zien. 'Het specifieke van naaktheid' van Marlene Dumas, een merkwaardig langgerekt schilderij van een liggende naakte man. Niet bepaald het beeld van een stoere seksueel aantrekkelijke man: eerder aandoenlijk, wat ongemakkelijk. Als tweede beeld een video van Valie Export waarin zij op straat haar borsten via een daarvoor aangebracht kastje laat bevoelen door vreemde mannen. Een revolutionair andere visie op wat toelaatbaar is. Door haar performance doorbrak zij het taboe op aanraking, zonder haar borsten te tonen. Dat maakt de impact sterker. Het afbeelden van ontblote borsten is niet opzienbarend en veel meer geaccepteerd. Hoewel Nederland door het optreden van Phil Bloom voor de VPRO televisie in ongeveer dezelfde periode al op zijn kop stond, gaat Valie Export een grote stap verder.

Onder de noemer normen en waarden ging het project *'Seks is meer'* in juni met films, lezingen en kunstprojecten in op de grenzen van seksualiteit. De vraag werd gesteld welke waarden van belang zijn en welke normen we aanleggen. De invloed vanuit onze omgeving op alles wat kan, moet of mag, onze gevoelens en relaties kwamen aan de orde. Via internet ontdekte ik het initiatief van een aantal kunstenaars voor een tentoonstelling over het vrouwelijke geslachtsdeel. 'Mea Vulva / Mooi Kut' was de titel van deze expositie langs een aantal locaties in Nederland en België in 2009. Helaas voorbij. Op de website: www.meavulva.nl zijn de werken over dit onderwerp te zien en teksten te lezen. Een overzicht geeft de nodige informatie over de deelnemende kunstenaars. Ik zocht contact met Agnes Frijlink, beeldend kunstenaar en initiatiefneemster van dit project. Zij vertelt dat de aandacht voor vrouwenbesnijdenis en de modieuze promotie van zogenaamde schaamlipcorrectie voor soms al zeer jonge meisjes de aanleiding vormde voor een jaar durende forumdiscussie op internet tussen kunstenaars. Dit mondde uit in deze protesttentoonstelling tegen deze vormen van mishandeling. De expositie houdt ook een pleidooi voor de schoonheid van de vagina. Dat het maatschappelijke taboe nog niet is doorbroken, blijkt onder andere uit de beperkte aandacht die dit project in de media heeft gekregen. Dat is jammer. De zweem van pornografie blijft dan onbedoeld hangen en trekt soms verkeerd publiek. De kracht van het werk was echter zo groot, dat dit publiek weer gauw vertrok. Maar helaas was ook voor sommige vrouwen de drempel voor een bezoek te hoog. De vagina als thema in de beeldende kunst is niet nieuw en ook door feministische kunstenaressen dankbaar gebruikt, maar de schroom is toch groot. Dat is iets wat sommige kunstenaars bij het maken van hun werk ook hebben ervaren. Voor seksualiteit staat nog een muur van schaamte, misbruik en grofheid. Ik heb groot respect voor deze kunstenaars die proberen daarin een bres te slaan.

Leo Steinhauzer

'Point of no return', foto: Agnes Frijlink

Het favoriete kunstwerk van... Liesbeth Schreuder

Woonplaats: **Waalre**
Beroep: **Kunsthistoricus**
Favoriete kunstwerk: **Winterbild, Max Beckmann, 1930**

Liesbeth Schreuder is geboren in Hillegom, heeft kunstgeschiedenis gestudeerd in Leiden en woont in Waalre. Zij is sinds enkele jaren lid van het redactieteam van dit Journaal; ook is zij redactrice van 't gewAG, het tijdschrift van het Academisch Genootschap in Eindhoven. Moderne en hedendaagse kunst heeft meer dan alleen maar haar belangstelling. Zij heeft cursussen gegeven op dit gebied en momenteel houdt zij zich bezig met het coachen van jonge, beginnende kunstenaars in deze regio. Zij helpt hen onder meer met het schrijven van teksten over hun werk, het aanvragen van subsidies en opzetten van websites. Liesbeth is curator van de lustrumexpositie in het gebouw van het Academisch Genootschap (Parklaan 93 in Eindhoven): Nieuwe Lichting, lustrumexpositie met jong talent uit Eindhoven. Zeven jonge kunstenaars, werkzaam in verschillende disciplines laten daar hun werk zien in september en oktober.

Hoe vaak ben je in het Van Abbemuseum?

"Met grote regelmaat. Ik ben, toen ik nog studeerde, vanaf 1983 bij iedere nieuwe tentoonstelling geweest. Toen kostte de toegang EEN gulden. Maar geen enkele jaargenoot van mij ging toen naar dit museum. Men ging wel naar Amsterdam, naar Keulen maar Eindhoven en het Van Abbemuseum waren volledig onbekend. De laatste jaren met de komst van Charles Esche ben ik echt een fan geworden. Nu kan ik ook vaker komen, omdat er steeds wisselende tentoonstellingen zijn."

Welke rol speelt kunst in jouw leven?

"Als kunsthistoricus speelt dat natuurlijk een grote rol. Ik vind het geweldig om nieuwe initiatieven, zeker op het gebied van moderne en hedendaagse kunst, te ondersteunen. En vooral wanneer het om jonge kunstenaars gaat. Ik ben nu bezig met het aanleggen van een eigen verzameling."

Eindhoven leading in technology, also leading in culture?

"In Eindhoven gebeurt onvoorstelbaar veel. Een heel levendige cultuurstad. Elk weekeinde gebeurt er ergens wel weer iets. Een totaal aanbod aan culturele activiteiten. Licht, design, geluid, DJ's. In de openbare ruimte. Folkwoods, Lakedance. (Dit soort dingen daar kom ik nooit, ik zou eerder Strijp en TAC noemen. Noem maar op. Je hoeft Eindhoven niet uit om iets te beleven; maar dat was vroeger wel anders.

Wat maakt het door jou gekozen kunstwerk tot je favoriete kunstwerk?

"Max Beckmann heeft dit werk gemaakt in 1930. Ik heb dit schilderij vaak opgenomen in diaprojecties die ik voor cursussen gebruikte.

Het is fascinerend hoe hij de grafische lijnen van de ramen heeft gecombineerd met het plastische in de achtergrond. Er ontstaat zo veel meer diepte. Ik vind dit schilderij al meer dan 20 jaar mooi en dat kan ik niet van alle kunstwerken zeggen. En het zou nu nog gemaakt kunnen worden. Hij heeft nooit deel uitgemaakt van een kunstenaarscollectief zoals *Die Brücke*. Met zijn onderwerpkeuze was Beckmann meer verwant aan de 'Neue Sachlichkeit', dan aan het subjectieve en emotionele van de expressionisten. Zijn geschilderde werken uit het begin van de jaren twintig waren meestal nachtmerrieachtige taferelen, maar later ging hij steeds meer landschappen en dergelijke schilderen. *Winterbild* is een gezicht op de winterse wereld, geschilderd in krachtige, eenvoudige vormen. In een lezing in London (1938) zei hij onder meer: "Hoogte, breedte en diepte zijn drie verschijnselen die ik in één vlak moet overbrengen om het abstracte oppervlak van het schilderij te vormen." Zijn werken behoren tot de *Entartete Kunst* eind van de jaren dertig; de schilder ontvlucht Duitsland, probeert naar New York te gaan, maar belandt in Nederland. Hier woont hij ruim tien jaar. Na de oorlog gaat hij naar New York waar hij later overlijdt."

Ton Wijkman

Het favoriete kunstwerk van Liesbeth Schreuder vindt u terug op de voorpagina van dit Journaal.

Interactief

Interactief is het nieuwe sleutelwoord. De rondleider/cicerone die uitsluitend toelichting geeft, is passé. De rondleider/cicerone nieuwe stijl is meer een gesprekspartner. Hij/zij nodigt bezoekers uit reacties te geven en gaat aan de hand hiervan meer of minder diepgaand met de betrokkenen in gesprek.

Na een heuse workshop over interactieve publieksbenadering, die overigens even vermakelijk als leerzaam was, probeer ik het geleerde in praktijk te brengen. Maar waar blijf je met je goede voornemen als één van de deelnemers aan de minirondleiding bij de eerste poging tot interactiviteit van mijn kant strijdvaardig zegt: "Nou mevrouw, vertelt u maar!" Of wanneer een meneer, die al geruime tijd zwijgzaam maar zeer aandachtig meeloopt, op mijn vraag wat hij ervan vindt, zachtjes en met hese stem meedeelt dat hij eigenlijk niet praten mag, omdat hij last van zijn stembanden heeft! Gelukkig is er ook de enthousiaste mevrouw die de kring van Ian Wilson zowel met de levenscyclus als met de vicieuze cirkel associeert. Haar man is een stuk nuchterder en bekijkt de tentoonstelling *Tussen Minimalismen* met enige scepsis. "We zijn heel verschillend, maar toch zijn we al veertig jaar bij elkaar", zegt de mevrouw.

Bij de toneelmaquette voor *'De overwinning op de zon'* neemt een jongetje van een jaar of zes de houding van Lissitzky's *Nieuwe* aan en roept: "Superman!". Soms hoef je als cicerone niets toe te voegen...

Marjon de Groot

Achmet Ögüt in Het Oog

Centraal in de nieuwbouw van het museum bevindt zich op weg naar of van de aula en restaurant een opvallende ruimte: een grote ovale dichte wand aan de buitenzijde en aan de binnenzijde, eveneens ovaal, een glaswand. Daarbinnen een lege ruimte zonder plafond of dak. De toetreding van daglicht ertoe wekt de indruk dat de ruimte evenzeer tot de buitenruimte behoort als dat zij onderdeel van het zalencomplex uitmaakt. De ruimte doet daarom denken aan een amfitheater of de voorplecht van een schip. In de museumvolksmond heeft de ruimte de naam gekregen van Het Oog. In feite is het een van de verrassingen van architect Cahen om het museum er een van moderne kunsten te doen zijn: een ongewone ruimte voor ongewone gebeurtenissen. De ruimte oogt heel streng. Een grote gesloten wand die gebruik verlangt waarbij een zekere schaal belangrijk is. Zij stelt dus eisen aan een kunstenaar.

De ruimte kent geen vast gebruik als ware het een willekeurige zaal in het museum. De ruimte wordt beschikbaar gehouden om kunstenaars op uitnodiging gelegenheid te bieden hier een nieuwe, zij het tijdelijke, kunstuiting te realiseren. Jonge kunstenaars voelen zich tot deze ovale ruimte aangetrokken. In de jongste reeks van gebruik hebben wij de afgelopen maanden werk gezien van Praneet Soi uit India en Antonis Pittas uit Griekenland. Deze laatste wordt nu opgevolgd door Ahmet Ögüt uit Anatolië, Turkije. Soi en Pittas hebben zich geconcentreerd op de wand van de ruimte en zochten naar teksten en uitdrukkingsmogelijkheden. Zij bedienden zich van het woord. Vooral Pittas heeft getracht zijn werk in de loop van de hem gegeven drie maanden te doen groeien door telkens one-liners uit de journalistieke werkelijkheid toe te voegen aan de doorlopende tekst. Op die wijze bleef zijn werk verrassen en was het, hoezeer voltooid, nimmer af.

De jonge kunstenaar Ögüt probeert op een andere wijze de werkelijkheid te vergroten en te laten zien hoe deze een sprookje kan bevatten. De gehele vloer van de ruimte is genereus met nieuw ontgonnen steenkool belegd. Hij laat de bezoeker weten dat ergens in die zwarte maar schitterende massa een stukje wand van het museum is verborgen. De bezoeker krijgt gelegenheid dit partikel te zoeken en te vinden. Slaagt hij of zij in dit laatste en weet hij ook nog te vinden waar in het museum dit stukje wand is weggenomen dan zal hij op die plek een diamant aantreffen die hij mag meenemen en behouden. Het verhaal lijkt op dat van een oosters sprookje. Maar de zoektocht door de steenkool heeft veeleer iets van een alledaagse harde werkelijkheid en van moeizaam ploeteren. Het museum beseft de moeilijkheidsgraad van het vinden van de edelsteen en bereidt er zich op voor dat deze voor altijd in de wand gekluisterd zal blijven. De bezoeker wordt dus intensief betrokken bij dit kunstwerk. Hij maakt er als het ware deel van uit. Zijn ervaringen worden gedocumenteerd. De zoektocht is er een naar de magie van het leven. Zij blijft maar al te gemakkelijk steken in een koolzwarte werkelijkheid. Het Oog biedt daarmee een blik op wat mensen zelf van de realiteit kunnen maken en ontwikkelen. Het ontwerp van Ahmet Ögüt dat door conservator Remco Blaay wordt begeleid, zal voor de één een jongensspel zijn en voor de ander een oosters sprookje en wellicht voor een derde een metafoer. Het roept discussie op en dat wilde de maker.

Harry de Kok

Het Oog, Achmet Ögüt, Black Diamond, 2010. Foto: Peter Cox

kroniek van een kunstminnaar

Bitches (vrouwenkunst 4)

Achter de zachte kracht van vrouwen kan een geduchte felheid schuil gaan. Een gekwetste vrouw kan in een furie veranderen. Het lijkt misschien een gemeenplaats, maar een vrouw die zich in het diepst van haar ziel aangetast voelt, is in haar wanhoop en woede tot veel in staat. U kent Medea: verraden en in de steek gelaten door Jason brengt zij haar kinderen om. Uit het dagelijks leven kan een ieder minder gruwelijke voorbeelden noemen. Ik moest hier aan denken bij het zien van de tentoonstelling van Sophie Calle. De titel 'Take care of yourself' verwijst naar een brief: haar minnaar, X genoemd, besloot met deze woorden de e-mail waarmee hij de relatie beëindigde.

Op internet vond ik van Ellen Segers de volgende omschrijving van het werk van Sophie Calle: 'Het verhaal van haar leven. Of: haar leven in verhaal'. Alles wat zij doet in kunst komt uit haar persoonlijk leven of is aanleiding tot soms controversiële ondernemingen. De brief van haar (voormalige) minnaar roept tegenstrijdige gevoelens op. Is het een gevoelige brief? Of juist afstandelijk. Toont hij zelfreflectie of juist niet. Hij verklaart zijn liefde, die er nog steeds is, maar verwerpt haar voorwaarden, die hij niet kan volgen. Hij is niet langer zichzelf, schrijft hij. Op wat haar voorwaarden voor Sophie betekenen gaat hij niet in. En wat beoogt zijn slotopmerking? Echte zorg, of zit het venijn in de staart? Een verbloemende frase, die het hart van een angstige, kleinzielige man verbergt.

Sophie Calle stuurt een kopie van de brief aan 107 vrouwen. Zij vraagt hen commentaar te leveren vanuit hun professie. Dit levert 107 zeer verschillende reacties op. Hiervan maakte ze een prachtige tentoonstelling, met foto's, video's, teksten en muziek, ook nog eens bijeengebracht in een mooi boek. Was dit haar wraak?

Louise Bourgeois is dood. 98 jaar is zij geworden en tot op het laatst heeft zij gewerkt. (Dat is nog iets anders dan de AOW-leeftijd verhogen naar 67 jaar.) Steeds als ik werk van deze vrouw zag, maakte het grote indruk op mij. Het Gemeentemuseum in Den Haag eert haar met de aankoop van een groot werk en brengt dit najaar een overzichtstentoonstelling¹.

In het Van Abbemuseum is geen werk van Louise Bourgeois. Christiane Berndes (conservator collectie) vertelde mij, "dat haar werk inmiddels te duur is en niet goed aansluit bij de collectie". Over de vraag waarom in het verleden weinig kunst van vrouwelijke kunstenaars is aangekocht, merkte zij fijntjes op: "Ik denk om dezelfde reden waarom dat ook in de meeste andere musea niet gebeurd is: het waren toch de mannen die de dienst uitmaakten en die meer begrip hadden voor het werk van andere mannen dan voor hun vrouwelijke collega's".

In Play Van Abbe 3 zal onder de noemer 'Politics of Collecting' ook aandacht worden besteed aan het aankoopbeleid t.a.v. vrouwelijke kunstenaars. Een 'Museumindex' zal feitelijke informatie verstrekken over hoeveel mannelijke en hoeveel vrouwelijke kunstenaars in de collectie zijn vertegenwoordigd.

In de vorige kroniek beloofde ik nog terug te komen op de werken van Marlene Dumas en VALIE EXPORT. Zie daarvoor elders in dit nummer het artikel: 'Mea Vulva / Mooi Kut'

Leo Steinhauzer

Louise Bourgeois, Cell XXVI, 2003, staal, stof, aluminium, roestvrij staal en hout, 252,7 x 434,3 x 304,8 cm, Gemeentemuseum Den Haag. Deze aankoop is mogelijk gemaakt door de BankGiro Loterij, de Mondriaan Stichting, Vereniging Rembrandt, VSB Fonds, SNS Reaal Fonds en de Vrienden van het Gemeentemuseum

Tentoonstellingsagenda Van Abbemuseum

6 juni - 31 december

Het Oog - Ahmet Öğüt - Black Diamond

26 augustus - 19 september

The story of a Document Humain, about Lucia Pamela
door Danielle Lemaire, met Your-space

25 september 2010 - januari 2011

Play Van Abbe - Deel 3
Het principe van verzamelen - Het verzamelen van principes (A1 en B0)
Tijdmachines Reloaded (B2)

25 september - 30 oktober

Gate Keepers - Bibliotheektentoonstelling

26 september - 24 oktober

Projection - Een installatie door Inass Yassin voor Your-Space

16 oktober - 30 januari 2011

Tricksters Tricked tijdens Dutch Design Week

DOORLOPEND

Lissitzky + Overwinning op de Zon
Dan Perjovschi - Muurtekeningen in de hal

EVENEMENTEN / CURSUSSEN / THEMALEZINGEN

7 - 23 september

Wisseling Play Van Abbe - Met o.a. speciale rondleidingen achter
de schermen

Zaterdag 18 september, 11.30 - 13.30 uur

Themalezing - Licht-Raum Modulator van Moholy-Nagy

Zaterdag 25 september, 16.00 - 19.00 uur

Opening Play Van Abbe Deel 3. Gratis toegang

Zaterdag 25 september, 17.00 - 02.00 uur

Museumnacht. Gratis toegang

21 september - 30 november,

iedere dinsdag 11.30 - 13.30 uur

Kunstgeschiedenis 1900 tot 1950

23 september - 2 december,

iedere donderdag 19.00 - 21.00 uur

Kunstgeschiedenis 1950 tot nu

2 oktober - 13 november, iedere zaterdag 11.15 - 13.15 uur

Kunstbeschouwing workshop

7 - 9 oktober

Seks is Meer #3 - Persoonlijke verhalen

Zaterdag 16 oktober 11.30 - 13.30 uur

Themalezing - De collectie achter de schermen

Zaterdag 23 oktober 17.00 uur

Opening Tricksters Tricked tijdens Dutch Design Week

Zondag 24 oktober

Concert - EnAccord Strijkkwartet

Zondag 14 november

Concert - Shifting Images

6 - 13 november

Glow - met lichtkunstwerk in Van Abbemuseum

Voor actuele informatie, data en tijden: zie www.vanabbemuseum.nl

Vriendenactiviteiten

- 24 september 2010 bezoek aan Stedelijk Museum CS (SMCS) en FOAM_Fotografiemuseum Amsterdam
- 1 en 2 oktober Rondleidingen Play Van Abbe deel 3 door gastconservator Galit Eilat
- 8, 16 en 17 oktober wandeling onder leiding van kunstenaars door Land Art Biennale 2010 in Valkenswaard

Colofon

Redactie Journaal

Frank Bierkenz
Piet van Bragt
Nick van Broekhoven (eindredactie)
Ilse Cornelis (VAM)
Harry de Kok
Liesbeth Schreuder
Leo Steinhauzer
Leo Ulrich
Ton Wijkman.

Concept en vormgeving

Korteweg Communicatie, Eindhoven.

Fotografie

Peter Cox, Ron Eijkman
Piet van Bragt
Ton Wijkman.

Bureau Vereniging Vrienden Van Abbemuseum

Stratumsedijk 2
Postbus 6188, 5600 AZ Eindhoven
tel. 040-2381032, fax 040-2460680
e-mail: info@vriendenvanabbe.nl
website: www.vriendenvanabbe.nl

Bureau geopend:

Maandag 9.30-15.00 uur (m.u.v. schoolvakanties)
Op andere dagen kunt u een boodschap inspreken
op het antwoordapparaat.
Van Abbemuseum
Bilderdijklaan 10, Postbus 235, 5600 AE Eindhoven
tel. 040-2381000, fax 040-2460680
internet: www.vanabbemuseum.nl
e-mail: info@vanabbemuseum.nl

Openingstijden Van Abbemuseum

dinsdag t/m zondag 11.00-17.00 uur.
donderdag 11.00-21.00 uur.